

Dubbelboden i Sidsjö – Byggnadsdokumentation

Sidsjö 3:13, Bodsjö socken, Bräcke kommun, Jämtlands län

Veronica Olofsson

JAMTLI

RAPPORT – JAMTLI, JÄMTLANDS LÄNS MUSEUM 2007:4

ISBN 978-91-7948-210-7

ISSN 1654-2045

Kart- och arkivstudier

Gårdstomten på fastigheten Sidsjö 3:13 har enligt fastighetsägarnas vetenskap varit bebyggd sedan mitten av 1500-talet och enligt uppgift i Svenska gods och gårdar varit i släktens ägo sedan 1437. Under årens lopp har fastigheten genomgått olika förändringar, såsom exempelvis ägoskiften, hemmansklyvningar och värdering, från vilka material finns förvarade i arkiven. I lantmäteriets arkiv återfinns äldre kartor av byn. Byn har genomgått två skiftesreformer, storskiftet som ägde rum 1810-11 och laga skiftet mellan 1884-87. Inför skiftena upprättades en karta med tillhörande handlingar där markernas beskaffenhet beskrevs samt hur de nya skiftena skulle fördelas. Det finns även ett gårdsarkiv ett gårdsarkiv med fastebrev, lagfarter, köpebrev och bouppteckningar, av vilket jag tagit del av en sammanfattning. I landsarkivet i Östersund förvaras Revsunds tingslags häradsrätts arkiv i vilket diverse olika förrättningar såsom lagfartsprotokoll, värderingar och köpebrev återfinns.

Nedan följer en kronologisk sammanställning av de uppgifter som återfunnits i arkiven.

Den äldsta funna uppgiften om fastigheten finns i ett lagfartsregister för Revsunds tingslag och uppger att Pehr Anderssons dotter och hustrun Karin Svensdotter säljer fastigheten till Anders Pehrsson. Köpebrevet är daterat till 15/10 1771 och fastebrevet (lagfarten) till 12/6 1780.⁷

Byn Sidsjö storskiftades 1810 och i samband med denna förrättning upprättades en karta med tillhörande handlingar. Enligt storskifteskartan låg byns tre dåvarande gårdar samlade i byns sydöstra del. Ägare till den aktuella gården uppges vara Pehr Anders änka Gölin Pehrsdötter och sonen Pehr Andersson. På gårdstomten finns två byggnader inritade, en byggnad som kan tänkas utgöra mangårdsbyggnaden och en mindre vinkelplacerad byggnad. Platsen är omnämnd som *gårdstomt med humlegård*. Nedanför gårdstomten, vid vattnet, finns en mindre byggnad inritad. I övrigt finns inga andra byggnader utritade på den aktuella fastigheten. Marken där dubbelboden står idag är markerad som *backe, slätter* och markavsnittet där den dendrodaterade ladan står är markerad som *slättermark*.⁸

Pehr Andersson, som i handlingarna från storskiftet omnämns som ägare till gården (tillsammans med sin mor Pehr Anders änka Gölin Pehrsdötter), erhöll lagfart på hemmanet år 1812.⁹ I köpebrevet står att läsa att avlidne Pehr Andersson och hans hustru Gölin Persdotter den 17/12 1811 överlåter hemmanet Sidsjö no 3 om 1 tunnland. Vidare står att läsa att brodern Pehr Andersson får behålla hemmanet emot det han betalar bröderna Olof Andersson i Hunge och Anders Andersson i Nor 66 Dr och 32 skilling

---

⁷ Lagfartsregister för Revsunds tingslag.

⁸ Karta med tillhörande handlingar från storskiftet i Sidsjö by, Bodsjö socken, akt 12, Lantmäteriets kartarkiv, Östersund.

⁹ Sammandrag av handlingar i gårdsarkivet för Sidsjö nr 3 (3:13), 1812-1932, innehålls av Hans-Bertil Andersson.

vardera, systemn Karin 33 RD, 16 skilling att Banco, och yngsta brodern Jonas förbehåller torpet Röhmano. Dessutom förbehålls födoråd till modern.¹⁰

Den 25 oktober 1830 genomfördes en laga värdering av skattehemmanet no 3 i Sidsjö till följd av Revsunds lagliga häradsrätts förordnande. Hemmanet på 1 tunnland hade genom arv då tillfallit avlidne bonden Pehr Anderssons barn, två söner och två döttrar. I samband med värderingen synades gårdens byggnader och de tillhörande markerna. I redogörelsen återfinns en beskrivning av en byggnad som torde vara dubbelboden. Byggnaden i fråga omnämns som ”hvissthusbod” med loft. ”En gammal hvissthusbod nedan på gården med utskått emot stallen till lider och port, med loft deröfwer, är i hjälpligt stånd.” Det omnämnda stallet beskrivs lite senare i dokumentet: ”Stallen är, utom golfwet och innanredet, i någorlunda godt stånd.”¹¹

De övriga byggnaderna som beskrivs och värderas är en mangårdsbyggnad, en bryggstuga, ett visthus sammanbyggd med en bod, en kornlada med loge, ett stolphärbre, en stenkällare, ett fähus, en foderbod, ett svinhus, en mjölkbod, en med grannen samägd mjölkvarn och en brunn.¹² Hur byggnaderna är placerade i förhållande till varandra eller på gårdstomten framgår ej. Därefter beskrivs åker- och ängsmarken samt skogsmarken. Värderingen ger även uppgifter om hur många kreatur som hålls på gården samt att hemmanet är skyldigt att försörja två änkor boende på gården.¹³ Gården värderas till 534 RD.¹⁴

---

¹⁰ Köpebrev, Ur: Småprotokoll år 1810-14, Revsunds tingslags häradsrätts arkiv, Landsarkivet i Östersund, AII:4.

¹¹ Syningsprotokoll, Ur: Dombok 1830, s 21-22, Revsunds tingslags häradsrätts arkiv, Landsarkivet i Östersund, AI:90.

¹² Beskrivning av de övriga byggnaderna: (texten är redigerad)

- Mangårdsbyggnad bestående av stuga, förstuga med kammare och bättrestuga; är ehuru gammal i hjälpligt skick, utom tomtsyllarna vilka är förruttnade och taket som erfar reparation.
- Bryggstuga. Byggnaden är gammal, betydlig reparation.
- Visthus och ---boden sammanbyggda. Är till syllarna och någon del å ena långväggen felaktiga, nytt tak erfordras.
- Kornlada med loge, är utom taket som fordrar reparation, i gott stånd.
- Stolphärbret är ehuru gammalt hjälpligt, då taket undgår nödig reparation.
- Källaren, --- av sten, å till --- och taket å svalen något felaktigt.
- Fähuset nytt och i godt stånd.
- Foderboden och svinhuset odugliga.
- En mjölkbod, eller mjölkkällare kallad finnen, som är felaktiga till taket.
- Mjölqvarnen, hvaruti ägas hälften emot grannen Pehr Hagström, är till åbyggnaden med liten reparation i godt stånd.
- Brunn finnes på gården, som ehuru vattengivande, är förfallit och för närvarande ej gagneligt.

¹³ Åkermarken uppges bestå av sandjord och ge två tunnor, medelmåttigt givande. Ängsmarken och slätterlägenheterna på utmarken beskrivs vara skogsbeväxta. Hölador och gärdesgårdar inom fastigheten beskrivs vara bristfälliga. Oskiftad skog i utmark. Tre fäbodställen används. På gården födas årligen 2 hästar, 7 kor, 4 ungnöt och 25 småfäkreatur. Hemmanet är befaret med födomål till änkorna Gölin och Magdalena Pehrsdöttrar, som ska ha säd, smör, ost, messmör, ärter, hampfrö, föda för ko och 4 småfäkreatur, skjuts och ved.

¹⁴ Syningsprotokoll, Ur: Dombok 1830, s 21-22, Revsunds tingslags häradsrätts arkiv, Landsarkivet i Östersund, AI:90.

I ett lagfartsprotokoll från 1852 uppges att bröderna Anders och Petter Pehrson övertagit hemmanet Sidsjö no 3 med ½ tunnland vardera. De har dels ärvt av deras avlidne far Per Andersson, dels har systemen Gölin Persson och hennes man Olof Persson i Finnäs överlätit sin del emot lösen beräknad efter ett år hemmanet åsatt värde på 534 RD, vilket är samma värde som gården erhöll vid den laga värderingen 22 år tidigare.¹⁵ Denna hemmansklyvning delade gården i två delar.¹⁶ Dubbelboden stod på den del som tillföll Petter Pehrsson.

År 1878 byggdes gårdens nuvarande mangårdsbyggnad (renoverad och ombyggd under mitten av 1900-talet). Det nya boningshuset placerades i vinkel i förhållande till det äldre boningshuset, kallad gammelstugan.¹⁷

Bild 3.
Mangårdsbyggnaden från 1878 syns till vänster på fotot och gammelstugan till höger.
Foto innehas av fastighetsägaren.

Laga skifte i Sidsjö by genomfördes under åren 1884-1887 och fastlades 1891. Enligt de handlingar som hör till förrättningen ägdes gården då fortfarande av Petter Persson. På kartan syns gårdens byggnader, två bostadshus (det nuvarande boningshuset och ”gammelstugan” som revs omkring 1936¹⁸) och en större ekonomibyggnad (ladugård). Byggnaderna är placerade i en lös gårdsfyrcant som öppnas upp mot vattnet. Gårdstomten är markerad som *tomt, odlingsbar*. På platsen där dubbelboden står idag finns en byggnad inritad, som storleksmässigt skulle kunna vara dubbelboden, men huruvida det är den aktuella byggnaden eller ej är svårt att veta. Strax sydöst om denna byggnad, vid dess BC-hörn, finns två mindre byggnader inritade. Marken söder och sydväst om byggnaden är markerad som *åker, grusblandad/sand*.

På platsen där den dendrodaterade ladan står idag, finns en mindre byggnad inritad. Platsen för ladan är på kartan markerad som *backe, sandbacke, gammal åker*.

¹⁵ Lagfartsprotokoll, Ur: Småprotokoll år 1852, § 42, Revsunds tingslags häradsrätts arkiv, Landsarkivet i Östersund, AII:20.

¹⁶ Enligt Jan-Olof Grönvik, Hunge, kan denna hemmansklyvning ha skett tidigare än 1852.

¹⁷ *Svenska gods och gårdar, del XL – Jämtland*, 1939, Förlaget Svenska gods och gårdar, Uddevalla.

¹⁸ Uppgift lämnad av ägare Hans Bertil Andersson, 2007-02-26.

Vid laga skiftet berördes inte den aktuella fastigheten vad gäller flyttning av några byggnader på inägomarken. I byns skogsmark vid fåbodstället Östbodarna, vid sjön Löningen ca en mil sydöst om Sidsjö, flyttades en kornlada och ett fähus med mjölkbod tillhörande fastigheten.¹⁹ Laga skifte innebar annars stora omflyttningar inom byn. En gård flyttades till den södra delen av sjön och en flyttades till fåbodstället Östbodarna.²⁰

År 1892, ett år efter att laga skifte fastlagts, sålde Petter Pehrsson och hans hustru Sigrid Ersdotter skattehemmanet Sidsjö no 3 om ½ tunnland till de två sönerna Jöns och Anders. Sönerna erhöll ¼ tunnland med undantag av lägenhet; Jöns Pettersson med hustrun Brita Marta Jönsdotter (senare beteckningen 3:14) och Anders Pettersson (senare beteckningen 3:13). Lagfarten beviljades 15/1 1892. I lagfarten uppges att kostnaderna för det nyligen genomförda laga skifte ska betalas av köparna.²¹ Det markavsnitt på vilken dubbelboden står tillföll Anders Pettersson och hustrun Regina Olsson.

År 1911 var det bouppteckning efter fadern Petter Pehrsson och auktion året därefter. Under slutet av 1910-talet tycks det vara en del nybyggnationer på gården. Från 1917 finns en virkesförteckning för stall och ladugård. I ett byggnadskontrakt från 1919 förbinder sig Alf Svensson i Åbbåsen att bygga ett uthus åt Anders Pettersson.²² Enligt uppgift byggdes ladugård och stall på gården år 1919 samt en bryggstuga år 1918.²³

Därefter har gården ägts av Anders Petterssons son Gunnar Andersson. Idag ägs fastigheten av Hans Bertil Andersson och hustrun Ulla Persson.

Diskussion

Genomgången av arkivmaterial och kartor har gett några ledtrådar kring byggnadens historik, men det kvarstår dock många frågor.

Vid värderingen av gårdens byggnader och marker år 1830 beskrivs en byggnad som vishusbod stående ”nedan på gården”, vilket skulle kunna vara den plats där dubbelboden står idag. Byggnaden beskrivs vidare ha ett utskott mot stallbyggnaden med port och lider samt ett loft. Den byggnadshistoriska undersökningen av dubbelboden²⁴ har resulterat i slutsatsen att dubbelboden tidigare var försedd med en underbyggnad i sin ena del och att den andra delen utgjorde ett portlider. Spår i stommen på ladan kan tolkas som att denna

---

¹⁹ Karta med tillhörande handlingar från laga skiftesförrättningen i Sidsjö by, Bodsjö socken, akt 55, Lantmäteriets kartarkiv, Östersund.

²⁰ Andersson, Gunnar, *Sidsjö – en by med anor och framtiden för sig*. Ur: Bodsjöboken 1984, 10:e årgången, Bodsjö Hembygdsförening.

²¹ Lagfartsprotokoll, Ur: Småprotokoll år 1892, § 5 & 6, Revsunds tingslags häradsrätts arkiv, Landsarkivet i Östersund, AII:60.

²² Sammandrag av handlingar i gårdsarkivet för Sidsjö nr 3 (3:13), 1812-1932, innehålls av Hans-Bertil Andersson.

²³ *Svenska gods och gårdar, del XL – Jämtland*, 1939, Förlaget Svenska gods och gårdar, Uddevalla.

²⁴ Se vidare i nästkommande avsnitt *Byggnadsundersökning*.

utgjort underbyggnaden. Visthusboden som beskrivs 1830 är med all sannolikhet dubbelboden.

På kartan som upprättades vid laga skiftet 1884-1887 finns en byggnad inritad på den plats där dubbelboden står och en där ladan står idag, vilket kan innebära att loftbyggnaden då var delad. Dessa uppgifter talar för att uppdelningen av loftboden till en dubbelbod och en lada skett någon gång under perioden 1830 och 1887. Under denna period genomfördes bland annat en hemmansklyvning av gården år 1852 mellan de två bröderna Anders och Petter Pehrsöner. Gården delades upp i två brukningsenheter och det skulle kunna vara i samband med denna förrättning som byggnaden delades.

I protokollet från laga värderingen av gården beskrevs byggnaden ha ett utskott med port och lider mot stallet. Detta innebär att det år 1830 stod en stallbyggnad vid loftbyggnadens D-vägg. På kartan från laga skiftet i slutet av 1880-talet tycks stallbyggnaden dock vara riven alternativt inte inritad. Kartan visar däremot två mindre byggnader vid dubbelbodens B-vägg.

Byggnader med portlider hör till den fyrbyggda gårdstypen där portlidret utgjort inkörporten till gården. Denna gårdstyp brukar inom den etnologiska och byggnadshistoriska forskningen kallas för den ”nordsvenska gården”, som utmärks av att den är kringbyggd och ofta ligger i ett höjdläge. Loftbodarna försedda med portlider var relativt vanliga på denna typ av gårdar i Härjedalen och Jämtland. Vanligtvis var gårdens samtliga byggnader, förutom loftbodarna, i en våning. Den kringbyggda gården blev allt ovanligare under 1800-talet som en följd av skiftena som luckrade upp gårdsbebyggelsen.²⁵ Man kan därav tänka sig att gården i Sidsjö en gång varit en kringbyggd gård, men att gården under 1800-talet glesats upp allt vartefter byggnader rivits, vid hemmansklyvningar och skiften.

---

²⁵ Raihle, Jan & Sten Rentzhog, 1975, *Hus att vårda – byggnadskultur i Jämtland Härjedalen*, s 27, Fornvärdaren 13, Jämtlands läns museum.